બિસ્મિલ્લાહિર રહમાનિર રહીમ

ઇલ્મ કી ફઝીલત

સંકલન : અબુ તલ્હા

પ્રથમ આવૃત્તિ : ફેબ્રુઆરી-૨૦૧૪ પ્રત : ૧૦૦૦

અસ્સલામુ અલયકુમ,

દૌરે હાઝિરમેં ક્યા આપકો તલાશ હૈ એક ઐસે દોસ્ત કી જિસ પર આપ ભરોસા કર સકેં?

ક્યા આપકો ઐસા દોસ્ત મિલ સકતા હૈ?

હાં! બિલકુલ, આપકો કાબિલે એઅ્તેમાદ દોસ્ત મિલ સકતા હૈ. જો આપકી રહનુમાઈ કરે ઐસે ઈલ્મ કી તરફ જો આપકો દુનિયા ઔર આખેરતકી કામ્યાબીકા રાસ્તા દિખા સકે.

આપ ઉન કિતાબોંકો અપના દોસ્ત બનાએં જો કુરઆન ઔર સુન્નતકે મુતાબિક હોં. અચ્છી ઔર મુસ્તનદ કિતાબેં હી આદમી કે સચ્ચે દોસ્ત હો સકતે હૈં.

અનમોલ પ્રકાશન
૨૮, કબીર કોમ્પ્લેક્ષ,
ગંજ બજાર પાસે,
નડીઆદ-૩૮૭૦૦૧.
www.anmolprakashan.org

મુદ્રક : મુન ગ્રાફીક્સ : ૯૮૯૮૦૮૮૨૬૬

બિસ્મિલ્લાહિર રહમાનિર રહીમ

ઈલ્મ કી ફઝીલત

અલ્લાહત્આલા ને ફરમાયા, અય પયગમ્બર (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ) ! કહો, અય મેરે રબ ! મેરે ઈલ્મ મેં ઈઝાફા કર. (સૂરઃ તાહા - ૧૧૪)

ઔર ફરમાયા : કહ દે, ક્યા જાનને વાલે ઔર ન જાનને વાલે બરાબર હો સકતે હૈં ? (સૂરઃ ઝુમર-૯)

ઔર ફરમાયા : અલ્લાહ તુમમેં સે અહલે ઈમાન કો ઔર ઉન લોગોં કો જિનકો ઇલ્મ સે નવાઝા ગયા, દરજાતમેં બુલન્દ ફરમાતા હૈ. (સૂરઃ મુજાદિલા-૧૧)

ઔર ફરમાયા : અલ્લાહ સે ઉસકે બન્દોં મેં સે, સિર્ફ ઉલમાઅ (ઈલ્મ રખનેવાલે) હી ડરતે હૈં. (સૂરઃ ફાતિર - ૨૮)

સમઝ : પહલી આયત મેં નબી સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો ઈલ્મ મેં ઈઝાફે કે લિએ દુઆ બતલાઈ ગઈ હૈ જિસસે એક તો ઈલ્મ કી ફઝીલત

વાઝેઅ હોતી હૈ. દુસરા, યહ કિ ઈલ્મ કા સ્ત્રોત સિર્ફ અલ્લાહ કી ઝાત હૈ,
વહી સબકો ઇલ્મ અતા કરનેવાલા હૈ, જિસકો જિતના ચાહે દે. ઈસ લિએ ઉસી સે ઈલ્મ તલબ કિયા જાએ. અલ્લાહ કે સિવા કોઈ આલિમુલ ગૈબ નહીં હૈ. અમ્બિયા અ.સ. ભી ઉસી સે ઈલ્મ કા મુતાલિબા કરતે હૈં. તીસરી આયત મેં ઈમાનવાલે ઔર અહલે ઈલ્મ કે ઉંચે દર્જો કા ઝિક્ર હે. ચૌથી આયત મેં ઈસ હકીકત કા બયાન હૈ કિ અલ્લાહ કા ખૌફ સિર્ફ ઉલમાઅ (ઈલ્મ રખનેવાલે) કે દિલોં મેં હી હોતા હૈ, ક્યોંકિ વહ ઈલ્મ કી બદૌલત અલ્લાહ કી અઅ્લા કુદરત વ બાલાતરી ઔર ઉસકી ખૂબિયોં સે વાકિફ હોતે હૈં.

ઈસ કિતાબ કે અગલે હિસ્સેમેં ઈલ્મ કી ફઝીલત કે બારે મેં રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી હદીષ દેખેં.

હઝરત મુઆવિયા રઝી. સે રિવાયત હૈ કિ રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ સે રિવાયત હે, ફરમાયા : જિસકે સાથ અલ્લાહ ભલાઈ કા

ઈરાદા ફરમાતા હૈ, ઉસકો દીન કી સમઝ અતા ફરમા દેતા હૈ. (બુખારી વ મુસ્લિમ)

સમઝ : દીન કી સમઝ સે મુરાદ, કુરઆન વ હદીસ કી સૂઝ બૂઝ, દીન કે અહકામ વ મસાઈલ કા ઈલ્મ ઔર હલાલ વ હરામ કી તમીઝ હૈ, વહ મુરાદ નહીં હે જિસે આજકલ આમ તૌર પર સમઝા યા સમઝાયા જાતા હૈ કિ ઈમામોં કી બાત ઔર ઉન પર આધારિત ઉલઝી વ મુશ્કિલ કો સમઝના ફકાહત હૈ ઔર મુદવ્વિના કુતુબ ફિક્હ કે માહિર કો હી ફકીહ બાવર કિયા ઔર કરાયા જાતા હૈ ઔર સિતમ ઝરીફી કી ઈન્તિહા હૈ કિ ઈસી નુક્તા નઝર કે મુતાબિક એસે લોગ મુહદ્દિસીન કો ભી (નઉઝુબિલ્લાહ) ફકાહત સે મહરુમ સમઝતે ઔર ઉન્હેં સિર્ફ અત્તાર કરાર દેતે હૈં. હાલાંકિ અસલ ફકીહ યહી લોગ હૈં, ઉન્હોંને કુરઆન વ હદીસ કી રૌશનીમેં ઝિંદગી કે તમામ મસાઈલ પર કિતાબેં તૈયાર કીં ઔર અલગ અલગ બાબ (શીર્ષક) કે મુતાબિક અહાદીસે રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ દર્જ કીં. લેકિન અપની રાય સે બચે રહે, જો બડે ભારી તકવા ઔર એહતિયાત કી બાત હૈ.

લેકિન લોગોં ને ઈસી એહતિયાત વ તકવા કી વજહ સે ઉન્હેં ફુક્હા કી ફેહરીસ્ત સે હી બાહર કર દિયા ઔર ફુક્હા સિર્ફ ઉન્હેં કરાર દિયા જો કુરઆન વ હદીસ કી બાતોં સે હટકર સિર્ફ ઈમામોં કે કથનોં ઔર ઉન પર આધારિત મસાઈલ કા ઈલ્મ રખતે હોં.

ખિરદ કા નામ જુનૂં રખ દિયા જુનૂં કા ખિરદ
જો ચાહે આપકા હુસ્ન કરિશ્મા સાઝ કરે

હઝરત ઇબ્ને મસઉદ રઝી. સે રિવાયત હૈ કિ રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, રશ્ક કે કાબિલ સિર્ફ દો આદમી હૈં. એક વહ આદમી જિસકો અલ્લાહને માલ દિયા, ફિર ઉસે હક કી રાહ મેં ખર્ચ કરને કી ખુશનસીબી ભી અતા કી ઔર દુસરા વહ આદમી, જિસકો અલ્લાહને સુઝ બુઝ સે નવાજા, તો વહ ઉસકે સાથ (લોગોં કે મુઆમલાત કે) ફૈસલે કરતા ઔર દૂસરોં કો ભી સિખાતા હૈ. (બુખારી વ મુસ્લિમ)

યહાં હસદ સે મુરાદ, રશ્ક હૈ ઔર વહ યહ હૈ કિ આદમી ઉસ જૈસી ચીઝ કી આરઝુ કરે (જબકી હસદ

મેં યહ ખ્વાહિશ મૌજૂદ હોતી હૈ કિ ફલાં કો જો ફલાં નેઅમત હાસિલ હૈ,
વહ ઉસસે મહરુમ હો જાએ.)

સમજ : હસદ કરના મના ઔર હરામ હૈ, ક્યોંકિ ઉસમેં હાસિદ કી યહ આરઝુ હોતી હૈ કિ ફલાં કો જો નેઅમત હાસિલહૈ, વહ છિન જાએ. જબ કિ રશ્ક કરના જાઈઝ હૈ ઔર ઈસકા મતલબ યહ હૈ કિ જબ ઈન્સાન યહ દેખે કિ ફલાં પર અલ્લાહ કા ઈનામ વ ઈકરામ હો રહા હૈ તો યહ આરઝુ કરે, કાશ મુઝે ભી અલ્લાહ કી તરફ સે યે નેઅમતેં હાસિલ હોં. વહ હાસિદ કી તરહ જલે કુટે નહીં, બલ્કે ખુશ હો કર અલ્લાહસે દુઆ કરે. હિક્મત સે મુરાદ કુરઆન વ હદીસકા ઈલ્મ હૈ, ક્યોંકિ યહી ઈન્સાન કે લિએ ફાયદેમંદ હૈ ઔર ઉસે કે ઝરિએ સે હી લોગોં કે બીચ સહી ફૈસલે કિએ જા સકતે હૈં. ઈસમેં માલ કે સાથ ઈલ્મ કે હાસિલ કરને કી ભી તરગીબ હૈ.

હઝરત અબૂ મૂસા રઝી. સે રિવાયત હૈ કિ નબી સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ઉસ હિદાયત ઔર ઈલ્મ કી મિસાલ, જિસકે સાથ અલ્લાહ ને મુઝે ભેજા, ઉસ બારિશ કી તરહ હૈ

જો કિસી ઝમીન પર બરસી, તો ઉસકા એક હિસ્સા અચ્છા થા, ઉસને પાની કો અપને અંદર સમોયા ઔર ઘાસ ઔર દૂસરી જડી બૂટિયાં ઉગાઈ ઔર ઉસકા એક હિસ્સા સખ્ત થા (જો પાની કો ફૌરી તૌર પર સમોતા નહીં) ઉસને પાનીકો ઇકઠ્ઠા કર લિયા, તો ઉસકે ઝરિએ સે અલ્લાહને લોગોંકો ફાયદા દિયા, ઉન્હોંને ખુદ ભી પિયા, જાનવરોં કો ભી પિલાયા ઔર ખેતોં કો સૈરાબ કિયા ઔર વહ બારિશ ઝમીન કે એક ઔર હિસ્સા કો ભી પહુંચી જો ચટિયલ થા (ઐસા હમવાર ઔર સાફ જહાં પાની હી ન ઠહરે) જિસને ન પાની ઇકઠ્ઠા કિયા ઔર ન કોઈ ઘાસ ઉગાઈ. તો યહી મિસાલ ઉસ શખ્સ કી હૈ જિસને દીન મેં સમઝ હાસિલ કી ઔર ઉસ હિદાયત સે અલ્લાહને ઉસે ફાયદા પહુંચાયા જિસકે સાથ અલ્લાહને મુઝે ભેજા, તો ઉસને ખુદ ભી ઈલ્મ હાસિલ કિયા ઔર દૂસરોં કો ભી સિખલાયા ઔર ઉસ આદમી કી મિસાલ, જિસને ઉસકી તરફ સર ઉઠાકર ભી ન દેખા ઔર ન અલ્લાહ કી ઇસ હિદાયત કો

કુબૂલ કિયા જિસકે સાથ અલ્લાહને મુઝે રસૂલ બનાકર ભેજા. (બુખારી વ મુસ્લિમ)

સમઝ : ઈસસે મઅલૂમ હુવા કિ ઈલ્મ કે એઅતેબાર સે લોગોં કી તીન કિસ્મેં હૈં, એક વહ લોગ હૈં જો કુરઆન વ હદીસ કા ઈલ્મ હાસિલ કરતે હૈં ઔર ઉસ પર અમલ કરને ઔર દૂસરોં કો ભી ઉસકી તઅલીમ દેને કે અલાવહ ઉસ ઈલ્મ કો ઔર હાસિલ કરકે કુરઆન વ હદીસ કે ફૈઝ કો ઝ્યાદા સે ઝ્યાદા આમ કરતે હૈં, યહ સબસે બેહતર લોગ હૈં. દૂસરે, વહ લોગ હૈં જો ઈલ્મ તો હાસિલ કરતે હૈં લેકિન ઉસસે સોચ વિચાર કી સમઝદારી નહીં રખતે, ઈસ ઈલ્મ સે અગરચે ઉનકો ખુદ ભી ઔર દૂસરોં કો ભી ફાયદા પહુંચતા હે, લેકિન ઉનકા ફાયદા પહલી કિસ્મ કે મુકાબલે મેં કમ હૈ. ઈસ હિસાબ સે યહ દોનોં કિસમેં કાબિલે તઅરીફ હૈં. તીસરે વહ લોગ હૈં જો કુરઆન વ હદીસ કે ઈલ્મ સે મુંહ મોડને કા રાસ્તા અપનાતે હૈં, ન ખુદ ઉસે સુનતે ઔર પઢતે હૈં જિસસે ઉન્હેં ફાયદા હો ઔર ન ઉસે સીખકર દૂસરોં તક પહુંચાતે હૈં કિ વહ ફાયદા ઉઠા સકેં. યહ લોગોં કી બદતરીન કિસ્મ હે. હર મુસલમાન કો

કોશિશ કરની ચાહિયે કિ ઉસકા શુમાર પહલી દો કિસ્મોં મેં સે કિસી એક કિસ્મ મેં હો.

હઝરત સહલ બિન સઅદ રઝી. સે રિવાયત હૈ કિ નબી કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને હઝરત અલી રઝી. સે ફરમાયા, અલ્લાહ કી કસમ, તેરે ઝરિએ સે કિસી એક આદમી કો અલ્લાહત્આલા કા હિદાયત દે દેના, તેરે લિએ સુર્ખ ઉંટો સે ભી બેહતર હૈ. (બુખારી વ મુસ્લિમ)

સમઝ : સુર્ખ ઉંટો સે બેહતર હૈ, યહ એક મિસાલ હૈ, હર બેહતર ચીઝ કે લિએ સુર્ખ ઉંટ અરબ મેં બહુત બૈશ કીમત હોતા થા. ઈસમેં દઅવત ઈલલ્લાહ કી ફઝીલત ઔર લોગોં કો હિદાત કી તરફ બુલાને કી તરગીબ હૈ. લેકિન ઈસકે લિએ પહલે ઝરૂરી હૈ કિ ઈન્સાન ખુદ ભી હિદાયત કે રાસ્તે સે આગાહ ઔર વાકિફ હો, ઈસ લિએ કુરઆન વ હદીસ કા ઈલ્મ હાસિલ કરના બડા ઝરૂરી હૈ કિ ઉસકે બિના હિદાયત વ રહનુમાઈ કા ફરીઝા અંજામ હી નહીં દિયા જા સકતા.

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અમ્ર બિન આસ રઝી. સે રિવાયત હૈ કિ રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, મેરી તરફ સે લોગોં કો (અહકામે ઇલાહી) પહુંચા દો, અગરચે એક આયત હી હો ઔર બની ઇસરાઈલ સે બયાન કરો, ઇસમેં કોઈ હર્જ નહીં ઔર જો મુઝ પર જાન બૂઝ કર ઝૂઠ બોલે, વહ અપના ઠિકાના જહન્નમ મેં બના લે. (બુખારી)

સમઝ : ઈસમેં એક તો કુરઆન વ હદીસ કા ઈલ્મ હાસિલ કરને ઔર ફિર ઉસે આગે ફૈલાને કી તાકીદ હૈ, જિસકો થોડા યા ઝ્યાદા જિતના ભી ઈલ્મ હો, વહ ઉસકી તબ્લીગ ઝરૂર કરે ઔર લોગોં તક અહકામે ઈલાહી પહુંચાએ. યહ ન સમઝા જાએ કિ તબ્લીગ વ દઅવત તો સિર્ફ ઉલમાઅ ઔર સનદ યાફ્તા લોગોં કા હી કામ હૈ, બલ્કિ હર શખ્સ અપને ઈલ્મ કી હદ તક ઉસકા પાબન્દ હૈ, યહાં તક કિ કિસી કો કિસી એક આયત કા હી ઈલ્મ હૈ યઅની કિસી એક હી હુક્મ ઈલાહી સે વહ જાનકારી રખતા હો તો ઉસકી ઝિમ્મેદારી હૈ કિ લોગોં કો ભી ઉસસે આગાહ કરે.

દૂસરા, ઈસમેં બની ઈસરાઈલ સે બયાન કરને કી જો ઈજાઝત હૈ, ઉસસે મુરાદ સિર્ફ કુછ વહ કિસ્સે હૈ ઔર જો નબી સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને બયાન ફરમાયા હૈં ઔર વહ સહીહ અહાદીસમેં મૌજૂદ હૈં. ઈસકા મક્સદ હર કિસ્મ કી ઈસરાઈલી રિવાયાત બનાય કરને કી આમ ઈજાઝત દેના નહીં હૈ, જૈસા કિ આમ તૌર પર ઈસસે યહ મતલબ લિયા જાતા હૈ.

તીસરા, નબી સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી તરફ ઝુઠી બાત મન્સૂબ કરને પર સખ્ત ચેતાવની હૈ. જિસકા તકાઝા યહ હૈ કિ અહાદીસ કી તહકીક ઔર છાનભીન બડી ઝરુરી હૈ ઔર જો હદીસ બે સનદ હો યા ઉસકે સિલસિલે સનદ મેં આરોપિત યા ઝુઠે રાવી હોં યઅની શદીદ કમઝોરી કી હામિલ હો, તો ઐસી રિવાયત કો, હદીસે રસૂલ કે તૌર પર પેશ કરના, સખ્ત જુર્મ હૈ. રિવાયાત કી કમઝોરી કે બહુત સે દર્જે હૈં. લેકિન ઉન દરજાતકા ઈલ્મ અસ્મા ઉરરિજાલ ઔર ઉસૂલે હદીસ પર ગહરી ઔર તફસીલી નજર કે બિના મુમકિન નહીં ઔર ઐસે

આલિમ, જો ઉલૂમ હદીસ પર માહિરાના નજર રખતે હોં, બહુત હી કમ હોતે હૈં. ઈસ લિએ આમ ઉલમાઅ કે લિએ અહૂત ઔર અસલમ (ઝ્યાદા બેહતર ઔર મોહતાત) રાસ્તા યહી હૈ કિ વહ ઝઈફ હદીસ બયાન કરને સે બચેં, ચાહે કમઝોરી સખ્ત હો યા કમ, ક્યોંકિ હલ્કી કમઝોરી વાલી રિવાયાત કો અગરચે મુહદિસીન કી અક્સરિયત કાબિલે અમલ સમઝતી હૈ, લેકિન ઉસકી પહચાન હર શખ્સ કે બસ કી બાત નહીં. ઈસ લિએ બેહતર યહી હૈ કિ જિસ રિવાયત પર કમઝોરી કા હુક્મ લગાયા ગયા હો, ઉસે બયાન ન કિયા જાએ. હમારે ઈસ દૌરે મેં શૈખ નાસિરુદ્દીન અલબાની ને ઈસ મૈદાન મેં એક બડા ગહરા કામ યહ કિયા હૈ કિ સુનન અરબાઅ (સુનન અબુ દાઉદ, તિર્મિઝી, નસાઈ ઔર ઈબ્ને માજા) મેં જો ઝઈફ રિવાયાત થી, ઉનકો સહી રિવાયાત સે અલગ કર દિયા હૈ ઔર સહી ઔર ઝઈફ દોનોં કે અલગ અલગ ઝખીરા બના દિયા હૈં, જિસસે આમ ઉલમાઅ કે લિએ ઝઈફ રિવાયત કા પહચાનના આસાન હો ગયા હૈ. ઉનકે ઈસ કામમેં અગરચે યહ ખતરા હૈ

કિ કિસી સહીહ રિવાયાત કો ઉન્હોંને ઝઈફ ઔર કિસી ઝઈફ કો સહીહ કરાર દે દિયા હો.

લેકિન યહ તહકીક સિર્ફ વહી શખ્સ કર સકતા હૈ જો શૈખ અલબાની કી તરહ હદીસ કી કમઝોરિયોં પર ગહરી, ઔર માહિરાના નજર રખતા હો. લેકિન દુનિયાએ ઈસ્લામ કે આમ ઉલમાઅ પર ઉનકા યહ એહસાને અઝીમ હૈ કિ ઈન્હોંને અપને ઈલ્મ ઔર મુતાલિએ કી હદ તક તહકીક કરકે સુનન અરબાઅ કે ઈન ઝખીરોં સે, જો મશહુર હૈં, ઝઈફ રિવાયાત કો સહીહ રિવાયાત સે અલગ (જુદા) કરકે સહીહ રિવાયાત ઔર ઝઈફ રિવાયાત કે અલગ અલગ ઝખિરા બના દિયા હૈં, ઉલમાઅકો ચાહિએ કિ વે ઉન કિતાબોં કો સામને રખેં ઔર ઉનકે મુતાબિક સિર્ફ સહીહ રિવાયાત કો બયાન કરેં ઔર ઝઈફ રિવાયાત કો બયાન કરને સે બચેં. સિર્ફ યહ કહ કર કી અલબાની કી રાય હર્ફે આખિર નહીં હૈ, ઉનકી ખિદમાત કો નજરઅંદાઝ કર દેના ઔર ઉસસે લાભ ન ઉઠાના ગલત બાત હૈ. બેશક, ઉનકી રાય ગલત હો સકતી હૈ, ઉનકા ફૈસલા સહીહ વ

મહફૂઝ નહીં, ક્યોંકિ બહરહાલ વહ એક ઈન્સાની કાવિશ હૈ. લેકિન ઈસકા મતલબ યહ નહીં હૈ કિ ઉનકી કાવિશ બેકાર ઔર બૈહેસિયત હૈ.

ઈસી મુમકિન ગલતિયોં કે દાવે પર બહુત સે લોગ તો સહીહૈન કી અહાદીસ કે સબસે ઝયાદા સહીહ હોને સે ભી ઈન્કાર કરતે હૈં. ક્યા ઉનકી બાત ભી સહીહ માન લી જાએ ? નહીં, યકીનન નહીં. ઈસી તરહ શૈખ અલબાની કી બેનઝીર ખિદમાત સે લાભ ન ઉઠાને કી ભી કોઈ દલીલ નહીં, જિસ તરહ મુહદ્દિસીન ને અહાદીસ કી જમા વ ઝખિરા કા કામ પૂરા કરકે ઉમ્મત પર એક એહસાને અઝીમ ફરમાયા હૈ, ઈસી તરહ મુહદ્દિસીન હી કે તર્કે ઉસૂલ પર ઉન્હીં કે ઝખિરોં કી છાનબિન ઔર નકદ વ તહકીક કરકે સહીહ વ ઝઈફ રિવાયાત કો અલગ કર દેના ભી મુહદિસીન હી કે મિશન કી પૂર્તિ હૈ, જિસકી તૌફીક અલ્લાહને ઈસ દૌર મેં શૈખ નાસિરુદીન અલબાની કો અતા ફરમાઈ હૈ.

બહરહાલ યહ બાત તો બીચ મેં આ ગઈ, બાત યહ હો રહીથી કિ નબી સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ કી તરફ ઐસી

બાત મન્સૂબ ન કી જાએ જિસકી નિસ્બત આપકી તરફ મસ્કૂક હો, ઈસી લિએ ઝઈફ અહાદીસ ભી બયાન નહીં કરની ચાહિએ. લેકિન કમ નસિબી સે ઈતની સખ્ત ચેતાવની કે બાવજૂદ બહુત સે ઉલમાઅ ઈસ મામલે મેં બેધ્યાન હૈં, વહ ઝઈફ તો અલગ, મૌઝૂઅ અહાદીસ તક બાત બનાને ઔર મહફિલ કો ગર્માને કે લિએ બયાન કરને સે નહીં ચૂકતે. અલ્લાહતઆલા ઉન ઉલમાઅકો હિદાયત દે જો ઐસા કરતે હૈં. બલ્કિ ઈસસે ભી બઢકર ઉલમાઅકી એક જમાઅત ઐસી હૈ જો અપને ફિક્હી મઝહબ કી હિમાયત મેં મુસ્તનદ ઔર મજબૂત રિવાયાત કા તો ખંડન ઔર ઉસકે ઉલટા ઝઈફ વ બેસરુપા કી હિમાયત કરને કી કોશિશ કરતી હૈ.

હઝરત અબૂ હુરૈરહ રઝી. સે રિવાયત હૈ કિ રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, જો ઈલ્મ (દીન) કી તલાશ કે લિએ કિસી રાસ્તે પર ચલે તો અલ્લાહતઆલા ઉસકે લિએ જન્નત કા રાસ્તા આસાન ફરમા દેતા હૈ. (મુસ્લિમ)

સમઝ : યહાં ઈલ્મ કી ફઝીલત કે મુતઅલ્લીક ઈસકા હિસ્સા નકલ કિયા ગયા હૈ, ઈલ્મ સે મુરાદ,

દીન કા યઅની કુરઆન વ હદીસ કા સહીહ ઈલ્મ હૈ જો ફિક્હી ચશ્મે કે બિના હાસિલ કિયા જાએ, વરના ફિક્હી પક્ષપાત ઈલ્મ કો ભી હિજાબે અકબર બના દેતા હૈ.

હઝરત અબુ હૂરૈરહ રઝી. સે રિવાયત હૈ કિ રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, જો હિદાયત કી તરફ બુલાએગા, ઉસકો ઉન તમામ લોગોં કે બરાબર અજર મિલેગા જો ઇસ હિદાયત કી પૈરવી કરેંગે ઔર યહ પૈરવી કરનેવાલોં કે અજર મેં કોઈ કમી નહીં કરેગા. (મુસ્લિમ)

સમઝ : એક ઔર હદીસમેં ઈસકા અગલા હિસ્સા યહ હૈ કિ ‘‘જો ગુમરાહી કી દઅવત દેગા તો ઉસકો ઉન તમામ લોગોં કે ગુનાહોં કે બરાબર ગુનાહ હોગા જો ઉસ ગુમરાહી કી પૈરવી કરેંગે ઔર યહ ઉન ગુમરાહી કી પૈરવી કરને વાલોં કે ગુનાહોં મેં કોઈ કમી નહીં કરેગા.’’ ઈસમેં ભલાઈ કી દઅવત દેને વાલોં કે લિએ બડી ખુશખબરી ઔર શર (બુરાઈ) કી દાવત દેનેવાલોં કે લિએ સખ્ત ચેતાવની હૈ.

હઝરત અબુ હુરૈરહ રઝી. સે રિવાયત હૈ કિ રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, જબ ઈન્સાન મર જાતા હૈ તો ઉસકે અમલ કા સિલસિલા ખત્મ હો જાતા હૈ, મગર તીન ચીઝોં કા સવાબ ઉસે મિલતા રહતા હૈ, એક સદકે જારિયા, યા વહ ઈલ્મ જિસસે ફાયદા ઉઠાયા જાએ યા નેક ઔલાદ જો ઉસકે લિએ દુઆએ ખૈર કરતી રહે. (મુસ્લિમ)

સમઝ : અમલ કા સિલસિલા ખત્મ હો જાતા હૈ, ઈસ કા મતલબ યહ હૈ કિ ઈસ પર અજર વ સવાબ મિલના બંધ

હો જાતા હૈ. લેકિન તીન અમલ એસે હૈં કિ મૌત કે બાદ ભી ઉનકા સવાબ મય્યિત કો પહુંચતા રહતા હૈ. સદકા જારિયા, જૈસે મરને વાલા મસ્જિદ વ મદ્રસા, અસ્પતાલ ઔર સરાય (મુસાફરખાના) વગેરહ બનવા જાએ તો જબ તક લોગ ઉનસે ફાયદા ઉઠાતેં રહેંગે, મય્યિત કો સવાબ પહુંચતા રહેગા. ઈલ્મ, જિસસે ફાયદા ઉઠાયા જાએ, કા મતલબ હૈ, દૂસરોંકો ઈલ્મ સિખાના, યા દીની કિતાબોં કે ઝરિએ સે ઈલ્મ

ફૈલાના. જબ તક ઉસકા સિલસિલા કાયમ ઔર કિતાબેં મહફૂઝ વ મૌજૂદ રહેંગી ઔર લોગ ઉનસે બરાબર ફાયદા ઉઠાતે રહેંગે તો ઉનકા અજર ભી ઉસ્તાદ યા લેખક (મુસન્નીફ) કો મિલતા રહેગા. ઔલાદ કી નેક તરબિયત બડી ઝરૂરી હૈ તાકિ વહ મરને કે બાદ સહીહ તરીકે સે અપને માં બાપ કે હક મેં દુઆએ ખૈર કરતી રહે, ક્યોંકિ ઔલાદ કી દુઆ માં-બાપ કે હક મેં મુફીદ હૈ.

હઝરત અબુ હુરૈરહ રઝી. સે રિવાયત હૈ કિ મૈંને રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો ફરમાતે હુએ સુના, દુનિયા નફરત કી જગહ હૈ ઔર જો કુછ સામાન ઉસમેં હૈ વહ ભી ઐસા હી હૈ, સિવાએ અલ્લાહત્આલા કે ઝિક્ર ઔર ઉસકે અહ્કામો કે. (તિરમિઝી, હદીસ હસન)

સમઝ : ઈસકા મતલબ યહ નહીં હૈ કિ વાકઈ દુનીયા ઔર ઉસકા સાજો સામાન લઅનત કે કાબિલ હૈ, બલ્કિ દુનિયા કા વહ માલ મલઉન હૈ જો ઈન્સાન કો અલ્લાહ કી યાદ સે ગાફિલ કર દે. યા ઉસકે લિએ મલઉન હૈ જિસકો દુનિયા મેં અલ્લાહ યાદ હી ન

આએ. ઈસે યહાં ઈસ લિએ બયાન કિયા હૈ કિ ઈલ્મે દીન કા હાસિલ કરના બડા ઝરૂરી હૈ તાકિ ઈન્સાન કો ઈલ્મ હો કિ ફલાં બાત યા કામ અલ્લાહ કી રઝા (ખુશ્નુદી) કા ઔર ફલાં ઉસકી નારાઝગી કા બાઈસ હૈ, ઈસી લિએ ઈસમેં આલિમ ઔર ઉસ્તાદ કા અપવાદ કર દિયા ગયા હૈ.

હઝરત અબૂ સઈદ ખુદરી રઝી. સે રિવાયત હૈ કિ રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, મુઅમિન ભલાઈ સે હરગિઝ મુતમઈન નહીં હોતા, યહાં તક કિ વહ અપને આખરી અંજામ જન્નત મેં પહુંચ જાતા હૈ. (તિરમિઝી, યહ હદીસ હસન હૈ)

સમઝ : ઈસમેં મુઅમિન કી યહી ખૂબી બયાન કી ગઈ હૈ કિ વહ નેકી કે કામોં કા બડા લાલચી હોતા હૈ ઔર ઉનસે ઉસકી તબીઅત નહીં ઉક્તાતી, યહાં તક કિ ઉસે મૌત આ જાતી હૈ ઔર જન્નત મેં પહુંચ જાતા હૈ. ઈસે યહાં બયાન કરકે વાઝેહ કર દિયા હે કી નેકી કે કામોં મેં સબસે અફઝલ કામ ઈલ્મે દીન કા સીખના હૈ. ઈસ લિએ કિ યહ ઈલ્મ હી ઈન્સાન કો ભલાઈ ઔર બુરાઈ કે બીચ તમીઝ કરના સિખાતા હૈ.

હઝરત અબૂ ઉમામા રઝી. સે રિવાયત હૈ કિ રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, આબિદ પર આલિમ કી ફઝીલત ઐસે હી હૈ જૈસે મેરી ફઝીલત તુમ્હારે એક અદના આદમી પર. ફિર રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, બેશક અલ્લાહત્આલા, ઉસકે ફરિશ્તે ઔર આસમાન વ ઝમીન કે જાનવર, યહાં તક કિ ચીંટી (કિડી) અપને બિલ (દર)મેં ઔર મછલી તક (પાની મેં), લોગોં કો ભલાઈ સિખલાને વાલોં પર (અપને અપને અંદાઝ મેં) રહમત ભેજતી ઔર દુઆએં કરતી હૈં. (તિરમિઝી, યહ હદીસ હસન હૈ)

સમઝ : આલિમ સે મુરાદ કુરઆન વ હદીસ કા આલિમ હૈ જો ફરાઈઝ વ સુનન કી પાબન્દી કે સાથ ઈલ્મ વ અમલ મેં લગા રહતા હૈ ઔર આબિદ સે મુરાદ વહ શખ્સ હૈ જો અપના ઝ્યાદા વકત ઈબાદતે ઈલાહી મેં ગુઝારતા હૈ. ઉસકે નવાફિલ ઔર ઝ્યાદા ઝિક્ર કા ફાયદા ચૂંકિ ઉસકી અપની ઝાત તક મહદૂદ રહતા હૈ, જબકિ આલિમ કે ઈલ્મ કા ફૈઝ દૂસરે લોગોં તક ભી

પહુંચતા હૈ, ઈસ લિએ વહ આબિદ પર બહુત ઝ્યાદા ફઝીલત રખતા હૈ. સલાત કી નિસ્બત અલ્લાહ કી તરફ હો તો માઅના હોતે હૈં રહમત ભેજના, ફરિશ્તોં કી તરફ હો તો માઅના હૈં, મગફિરત કી દુઆ કરના ઔર દૂસરે જાનવર ઈન્સાન વ હૈવાન કી તરફ હો તો માઅના હૈં દુઆ વ ઈલ્તિજા કરના. ગોયા મુઅલ્લિમ ખૈર પર અલ્લાહત્આલા રહમત ભેજતા હૈ, ફરિશ્તે ઉસકે લિયે મગફિરત તલબ કરતે હૈં ઔર દૂસરે જાનવર ઉસકે હક મેં દુઆએં કરતે હૈં. ઈસમેં આલિમ કી ફઝીલત ઔર ઉલમાઅ (ઈલ્મ રખનેવાલે) કિ ઈઝ્ઝત કા બયાન હૈ.

હઝરત અબૂ દરદા રઝી. સે રિવાયત હૈ કિ મૈંને રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો ફરમાતે હુવે સુના, જો શખ્સ ઐસે રાસ્તે પર ચલે જિસમેં વહ (દીન કા) ઇલ્મ તલાશ કરે તો અલ્લાહત્આલા ઉસકે લિયે જન્નત કા રાસ્તા આસાન કર દેતા હૈ ઔર ફરિશ્તે તાલિબે ઈલ્મ કે લિયે ઉસકે ઇસ અમલ સે ખુશ હોકર અપને પર રખ દેતે હૈં, ઔર આલિમ કે લિએ આસમાન વ

ઝમીન કી હર મખ્લુક, યહાં તક કિ મછલિયાં પાનીમેં મગફિરત કી દુઆ કરતી હૈં ઔર આલિમ કી ફઝીલત આબિદ પર ઐસે હૈ જૈસે ચાંદ કો સારે સિતારોં પર ફઝીલત હાસિલ હૈ ઔર ઉલમાઅ અમ્બિયાઅ કે વારિસ હૈં ઔર અમ્બિયાઅ ને અપને વરસમેં દીનાર ઔર દિરહમ નહીં છોડે, વહ તો (દીન કા) ઈલ્મ હી વિરાસત મેં છોડકર જાતે હૈં, તો જિસને વહ ઇલ્મ હાસિલ કિયા, ઉસને (શર્ફ વ ફઝલ કા) એક બડા હિસ્સા હાસિલ કર લિયા.

(અબૂ દાવુદ, તિરમિઝી)

સમઝ : ઈસમેં ભી પિછલી હદીસ કી તરહ ઈલ્મે દીન હાસિલ કરને કી ફઝીલત ઔર ઉલમા કે શર્ફ વ ઈઝ્ઝત કા બયાન હૈ. ફરિશ્તોં કે પર રખ દેને કા મતલબ હૈ કિ વહ અપને પરોં કો બન્દ કરકે બૈઠ જાતે હૈં, જૈસે ઈલ્મ વ ઝિક્ર કી દૂસરી મહફિલોં કો વે ઘેર લેતે હૈં.

હઝરત ઇબ્ને મસઉદ રઝી. બયાન ફરમાતે હૈં કિ મૈંને રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો ફરમાતે હુએ સુના, અલ્લાહત્આલા ઉસ

આદમી કો તરો તાજા રખે જો હમસે કોઈ બાત સુને, ફિર ઉસે ઉસી તરહ દૂસરોં તક પહુંચા દે જિસ તરહ ઉસને સુના. ઈસ લિએ કિ બહુત સે ઐસે લોગ, જિનકો બાત પહુંચાઈ જાએ, સુનને વાલે સે ઝ્યાદા યાદ રખને વાલે હોતે હૈં.

(તિરમિઝી, હસન સહીહ)

સમઝ : ઈસમેં જહાં ઈલ્મ કી ફઝીલત કા બયાન હૈ, વહાં દઅવત વ તબ્લીગ કી તરગીબ ભી હૈ.

હઝરત અબૂ હુરૈરહ રઝી. સે રિવાયત હૈ કિ રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, જિસસે ઇલ્મે દીન કી કોઈ બાત પૂછી જાએ, ફિર વહ ઉસે છુપાએ તો કયામત વાલે દિન ઉસકો આગ કી લગામ દી જાએગી.

(અબૂ દાવુદ, તિરમિઝી, યહ હદીસ હસન હૈ)

સમઝ : ઈસસે મઅલુમ હુવા કિ સાઈલ (સવાલ કરનેવાલો) કો દીન કી સહીહ બાત ન બતલાના, સખ્ત કબીરા ગુનાહ હૈ જિસ પર જહન્નમ કી સદિદ વઈદ હૈ. બદ કિસ્મતી સે ફિક્હી પક્ષપાત ઔર મઝહબી તઅસ્સુબ મેં

મુબ્તલા હઝરાત ઔર એહલે ઈલ્મ, ઈલ્મ કો છુપાને કે અઝીમ ઝુર્મ કા ઈરતેકાબ કરતે હૈ.

અબૂ હુરૈરહ રઝી. સે રિવાયત હૈ કિ રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને ફમરાયા કિ જો શખ્સ વહ ઈલ્મ, જિસસે અલ્લાહ કી રઝામંદી તલબ કી જાતી હૈ, ઈસ લિએ હાસિલ કરે તાકિ ઉસકે ઝરિએ સે દુનિયા કા સાઝો સામાન હાસિલ કિયા જાએ તો વહ કયામત કે દિન જન્નત કી ખુશ્બૂ ભી નહીં પાએગા.

(ઈસે અબૂ દાવુદ ને સહીહ સનદ સે રિવાયત કિયા હૈ)

સમઝ : ઈસમેં ઈસ બાત કી તરગીબ હૈ કિ ઈલ્મે દીન સિર્ફ અલ્લાહ કી રઝા કે લિએ હાસિલ કિયા જાએ. અગર દુનિયા હાસિલ કરને કા મક્સદ હોગા, તો યહ બડા ગુનાહ હૈ કિ દીન કા આલિમ જન્નત કી ખુશ્બૂ તક સે મહરુમ રહેગા. હાં, બગૈર ઈરાદા વ નિયત કે દુનિયા મિલ જાએ તો ઔર બાત હૈ, વહ ઈન્સાન કે લિએ નુકસાનદેહ નહીં.

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અમ્ર બિન આસ રઝી. બયાન કરતે હૈં કિ મૈંને રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો ફરમાતે હુએ સુના કી અલ્લાહત્આલા ઇલ્મ ઇસ તરહ નહીં ઉઠાએગા કિ ઉસે લોગોં કે સીનોં સે ખીચ લે, લેકિન વહ ઇલ્મ કો ઉલમાઅ કી વફાત કે ઝરિએ સે ઉઠાએગા યહાં તક કી જબ વહ કિસી આલિમકો બાકી નહીં રખેગા તો લોગ જાહિલોં કો સરદાર બના લેંગે, તો ઉનસે સવાલ કિયા જાએગા તો વહ બગૈર ઇલ્મ કે ફતવા દેંગે ઔર (યૂં) ખુદ ભી ગુમરાહ હોંગે ઔર દુસરોં કો ભી ગુમરાહ કરેંગે. (બુખારી વ મુસ્લિમ)

સમઝ : યહ કયામત કે નઝદીક કી એક અલામત કા બયાન હૈ કી દીની આલિમ ખત્મ હો જાએંગે, જિનકો કુરઆન વ હદીસ કા ઈલ્મ હી નહીં હોગા, ઉસકે બાવજૂદ વહી મુફ્તી ઔર મુજતહિદ બને હોંગે ઔર અપને ફતવોં ઔર ગઢે હુએ મસઅલોં સે, અપને સાથ, દૂસરે લોગોં કી ભી ગુમરાહી કા બાઈસ બનેંગે. ઈસમેં યહાં ઈસ બાત કી તરગીબ હૈ કિ

ઉલમાએ દીન ઝ્યાદા સે ઝ્યાદા તૈયાર કિયે જાએં, વહાં ઈસકી ભી તાકીદ હૈ કિ જાહિલોં કો દીન કા પેશવા બનાને સે બચા જાએ.

અલ્લાહત્આલા હમ સબકો દીન કા ઈલ્મ સીખને ઔર ઉસ પર અમલ કરને કી તૌફિક અતા ફરમાએ. આમીન.

ઈસ કિતાબ કો પળ્હને વાલો સે ગુઝારીશ હૈ કે ઈસમેં કુરઆન ઔર હદીષ કી રોશની મે કિસી ભી તરહ કી ગલતી આપકો માલુમ હો તો જરૂર હમારી રહનુમાઈ ફરમાએં. ઈન્શાઅલ્લાહ, જરૂર હમ અપની અગલી એડીશન મેં ઉસકો સુધારને કી કોશીષ કરેંગે. અલ્લાહ હમારી જાની–અનજાની ગલતીયોં કો માફ કરે ઔર હમારી કોશીષો કો કબૂલ ફરમાએ. **આમીન.**

અય અલ્લાહ ઈસ કિતાબ કો તૈયાર કરને મે જીન લોગો ને અપના મુફીદ ઈલ્મ, હલાલ માલ, કિંમતી વક્ત, નેક મશ્વરે ઔર જીસ કિસી ભી તરહસે મદદ કી હૈ ઉનકો દોનો જહાનકી ભલાઈયાં અતા ફરમા ઔર ઈસકા બહેતર બદલા અતા ફરમા. **આમીન.**

અનમોલ પ્રકાશન - કિતાબો કી ફેહરીસ્ત

૧. કુરઆન સંદેશ
૨. ખુત્બાતે તૌહીદ
૩. દિન ઔર રાતમેં નબી સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકી એક હજાર સે ઝ્યાદા સુન્નતેં
૪. મેં તૌબા કરના ચાહતા હું લેકીન....
૫. અનમોલ મોતી (નબી સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકે અખ્લાક - ૧૦૦ હદીષ)
૬. નમાઝ પઢનેવાલો કે લીયે ૩૦ ખુશ ખબરીયાં
૭. ઝબાન કી હિફાઝત
૮. વાલેદૈન સે હુસ્ને સુલુક
૯. રેહબરે હજ્જ
૧૦. નમાઝે નબવી (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ)
૧૧. મખ્સુસ દુઆએં
૧૨. દુઆએં સુબ્હ ઔર શામકી
૧૩. એહલે સુન્નત
૧૪. ફઝાઈલે કુરઆન મજીદ
૧૫. ૭૮૬ કી હકીકત
૧૬. યા અલ્લાહ મદદ
૧૭. તલાકનો ઈસ્લામી ફતવો

૧૮. ઈસ્લામી આદાબ
૧૯. નેક ઔરત
૨૦. આદાબે ઝિંદગી
૨૧. દુઆ
૨૨. તોહફા-એ-રમઝાન
૨૩. દઅવતે હક કે તકાઝે ઔર એક દાઈ કી ખુશુશીયાત
૨૪. ઔરત ઔર શોપીંગ
૨૫. અય મુસ્લિમ બહન
૨૬. આઓ ''લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહ'' કી તરફ
૨૭. સબ્ર
૨૮. ઔરતોંના મખ્સુસ મસાઈલ
૨૯. જન્નતમેં લે જાને વાલે અમલ
૩૦. અલ-અકીદહ
૩૧. મેરા જીવન ઔર કુરઆન
૩૨. રબ્બના (રબ્બનાથી શરૂ થતી કુરઆનની દુઆઓ)
૩૩. એક હઝાર મુન્તખબ અહાદીષ
(બુખારીશરીફ) હિસ્સા-૧
૩૪. ઈલ્મ કી ફઝીલત
૩૫. ૧૦૦ કબીરા ગુનાહ